

Prof. dr Salih Kulenović, Prof. dr Izet Ibreljić

ETNIČKE I KULTURNO-RELIGIJSKE STRUKTURE STANOVNIŠTVA BRČKOG I OKOLINE DO AGRESIJE NA R BiH 1992*

Ne može se sasvim pouzdano govoriti od kada datiraju prva naselja na prostoru Brčkog i okoline, s obzirom da je ovaj kraj veoma malo ili skoro nikako arheološki istražen. Bez obzira na tu činjenicu, može se govoriti o kontinuitetu življenja na ovim prostorima, još od prahistorije, o čemu svjedoče slučajni nalazi bronzanodopskih predmeta, kao i predmeta iz kasnijih perioda (antike i srednjeg vijeka).

Nešto više podataka o ovom kraju imamo iz kasnog srednjeg vijeka. U konfesionalnom pogledu u ovom području, u to vrijeme kao i u cijeloj Bosni, bile su prisutne sve tri crkve: katolička, bosanska i pravoslavna. Sasvim se pouzdano zna, na primjer, da je u srednjem vijeku u Gornjoj Skakavi, koja se nalazi sjeveroistočno od Srebrenika, postojao franjevački samostan, koji je još prije 1378. godine pripadao usorskoj kustodiji.¹

Na ovom prostoru Bosanske Posavine postojala su i dva srednjovjekovna grada na Savi, a to su: Brčko i Novi kod Brezovog Polja. Ove gradove Turci su zatekli i tu stavili svoje posade.²

U predtursko doba Bosanska Posavina je bila u sastavu srebreničke banovine, koju su Turci zauzeli 1512. godine. Brčko se od tada znatnije razvija kao naselje na ušću rječice Brke u Savu, a pripadalo je nahiji Koraj u zborničkom sandžaku.³ Ova nahija se prostirala zapadno od Bijeljine u porječju Lukavca, a pripadala joj je i tvrđava Brčko. Godine 1533. nahija Koraj je obuhvatala 14 sela i jednu naseljenu mezru, i to: Korenitu, Bili Potok, Brdnik (Brnjik), Žirovnicu, Maoču. Štrepce, Skakavu, Pčelić (Čelić), Rahić, Labusku ili Dedekovo, Brezik, Ljutnicu, Hrgove, Hmeljin Zagon i mezru Ostrojno. Navedena naselja su imala ukupno 264 kuće i 38 mudžereta, od čega 53 muslimanskih kuća sa 13 mudžereta.⁴

*) Ovaj rad je prezentiran na naučnom kolokviju o temi "Brčko između afirmacije i negacije deklaracije o ljudskim pravima", održanom u Tuzli 1998. godine, a pred arbitražu za Brčko.

1) Dr. Adem Handžić, Tuzla i njena okolina u XVI vijeku, Svjetlost, Sarajevo 1975, str. 86 i 91.

2) Sve do Bečkog rata (1683–1699) oba ova grada Turci su održavali, a u toku rata su porušeni. O tome vidi, A. Handžić, navedeno djelo pod 1, str. 31. i 46.

3) Po površini ovo je bila doista velika nahija; na istoku se graničila s bijeljinskom nahijom, na jugu nahijama Teočak, Završ i Visori, na sjeveru je izlazila na Savu, na zapadu se graničila s nahijom Nenašite i na jugozapadu srebreničkom nahijom.

4) Dr. Adem Handžić, navedeno djelo, str. 132.

U osmanskome periodu brojni faktori su uticali na etničke prilike i procese, a samim tim i na etničku i kulturno-religijsku strukturu stanovništva, ne samo u brčanskom kraju, već i u Bosni i Hercegovini u cjelini. U tom kontekstu izdvajamo proces islamizacije, turska osvajanja BiH i zemalja izvan njenih granica (Hrvatska, Dalmacija, Ugarska), a, s tim u vezi, doseljavanja, iseljavanja, česte epidemije, gladne godine, bune, ustanke, ratne meteže, migracije i drugo.

Početak osmanskog perioda, a prema nekim izvorima i ranije, otpočinje proces islamizacije, koji je dao impuls za nastanak multikonfesionalnog i multikulturnog bosanskog društva. Pristupanje islamu u Bosanskom sandžaku je počelo tokom i krajem XV vijeka, a šire pristupanje ovoj konfesiji, u sjeveroistočnoj Bosni, nastalo je 1526. godine, nakon propasti Ugarske. Islam je prvo počelo prihvatati sitno plemstvo, zatim vlasi, vojnuci i martolosi. Nakon propasti Ugarske islam je prihvatio i jedan dio katoličkog stanovništva.

Rasprostranjenost pravoslavnog stanovništva i djelovanje pravoslavne crkve, u sjeveroistočnij Bosni, u uskoj je vezi sa uspostavljanjem turske vlasti u ovim krajevima, kao i kolonizacijom novih stanovnika – vlaha.⁵ Usmjeravanje vlaha u pravcu Brčkog je otpočelo poslije 1536. godine, u vrijeme turskih osvajanja Slavonije. Tada su se vlasi i njihovi knezovi pomjerali iz nahije Donja Tuzla sjevernije, u pravcu Brčkog, u nahiju Visore. U to vrijeme oni su obezbjeđivali strateški važan put koji je vodio od Tuzle uz potok Solinu, preko Majevice i sela Ratkovići za Brčko.⁶ Važnost ovog puta naročito je porasla oko 1522. godine kada su Turci već završili sa osvajanjima Slavonije. U nahiji Visori u to vrijeme derbendžijska sela su bila: Donji Visori, Sredkovići, Jablanica, Drijenča, Božovinci, zatim Donji Humci i Gornji Humci, ukupno 121 vlaško domaćinstvo sa 125 tabi-a.⁷

Početak XVII vijeka i kasnije u gradu Brčkom počeli su se nastanjivati španski Jevreji (Sefardi), koji su protjerani iz Španije oko 1600. godine.⁸

Populacione promjene u Bosni i Hercegovini u osmanskome periodu naročito su evidentne nakon Velikog Bečkog rata (1683–1699) i kasnijih austroturskih ratova (1717–1718, 1736–1739, 1787–1791), kada se svo muslimansko stanovništvo iz Slavonije, Like, Dalmacije i Mađarske slilo u Bosnu i Hercegovinu, a manjim dijelom i u Srbiju. Isto tako, franjevci su nakon povlačenja osmanlija iz Slavonije 1689. godine nastojali da, u stanovništvom prorijeđenu zemlju, nasele što više katolika iz Bosne. Postoji dosta historijskih činjenica koje govore o odvođenju i naseljavanju bosanskih katolika u prekosavske zemlje. Tako je, na primjer, upadom princa Eugena Savojskog 1697. u Sarajevo, iz Bosne odvedeno i u Slavoniju prebačeno oko 40.000 katolika.

5) Dr. Salih Kulenović, *Etnički procesi na prostoru sjeveroistočne Bosne od prahistorije do danas*, *Pogledi – časopis za pitanje nauke, umjetnosti i kulture*, br. 7, Tuzla 1998, str. 53.

6) Dr. Adem Handžić, navedeno djelo pod 1, str. 270.

7) *Isti*, str. 106.

8) Dr. Mehmed Dedić, *Brčko – grad u regiji*, *Pogledi*, br. 7, Tuzla 1998, str. 45.

Druga polovina XVIII vijeka i cijeli XIX vijek, karakteristični su po nizu buna i ustanaka u Rumeliji. Te nesređene prilike vješto je iskoristila Srbija, te se uz pomoć tadašnjih evropskih sila (Francuske, Engleske, Rusije) ne samo osamostalila, već je i prognala svo muslimansko stanovništvo. Tada je, pod pritiskom Rusije, sultan Mahmud II izdao (29. 08. 1830.), hatt-i-šerif kojim objavljuje da se svi muslimani iz srbijanskih sela, osim onih direktno vezanih za gradove, moraju iseliti iz Srbije, određivši im kao krajnji rok 1834. godinu. Definitivno, svo muslimansko stanovništvo je prognano iz Srbije u periodu od 1862. do 1867. godine. Tadašnje velike sile (Engleska, Francuska i Rusija) su, u sporazumu, muslimanima garantirale ne samo materijalnu naknadu, već i čvrsta uvjerenja da će njihovi vjerski i kulturni spomenici biti sačuvani, što se, kao što nam je dobro poznato, nikada nije ostvarilo.⁹ Tada su se prognani Bošnjaci muslimani naselili uglavnom u sjeveroistočnu Bosnu (Tuzlu, Janju, Bijeljino, Vlasenicu, Kozluk, Srebrenicu, Bratunac, Kladanj, Srebrenik, Gračanicu, Brčko, Brezovo Polje, Orašje i dr).¹⁰ Prema objavljenim historijskim dokumentima samo u toku 1862. godine, npr. u Brezovo Polje se naselilo 295 domova sa 723 muška člana muslimanskih porodica, i to 89 domova sa 215 članova užičkih, 148 domova sa 375 članova šabačkih i 31 dom sa 75 članova sokolskih muhadžira (doseljenika).¹¹ Iste godine u grad Brčko se doselilo 15 domaćinstava sa 36 muških članova beogradskih muhadžira.¹²

U drugoj polovini XVI vijeka Brčko je dobilo status kasabe. U to vrijeme ovaj grad je bio utvrđen palisadima, opkopima s vodom i zidovima s opkopom i vodom.¹³ Nakon dobijanja statusa kasabe Brčko se širi i izvan utvrde i razvija u veće naselje i trgovački centar Bosanske Posavine.

U XVI vijeku prema Brčkom su išli i karavani natovareni mletačkom solju, a iz Brčkog Savom dalje.¹⁴ U to vrijeme preko Brčkog se odvijala intenzivna trgovina i s Gornjom i Donjom Tuzlom, koja su bila dva najveća gradska naselja u sjeveroistočnoj Bosni, odnosno oblasti koje su zatvarale četiri rijeke: Spreča, Bosna, Sava i Drina. U ovoj oblasti se nalazilo više manjih trgova (Brčko, Gradačac, Modriča, Gračanica, Srebrenik, Koraj, Bijeljina, Teočak i dr), koji su bili upućeni na tuzlanske trgove zbog uvozne robe koja se nije mogla nabaviti na manjim trgovima. U to vrijeme na tuzlanskim trgovima mogli su se nabaviti bademi, pirinač, kesten, suha riba, usoljena riba, maslinovo ulje, kalaj, tovari čohi i drugo.¹⁵

9) O broju muslimanskih domaćinstava, njihovim nekretninama i vrijednostima tih nekretnina u groševima kao i nazivima sela u kojima su te nekretnine ostale u Studeničkoj, Podgorskoj, Kruševačkoj nahiji i nahiji Stari Vlah, iz kojih su muslimani protjerani opširnije u: **Šaban Hodžić**, Migracije muslimanskog stanovništva iz Srbije u sjeveroistočnu Bosnu između 1788–2862. godine, Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne, knj. II, Tuzla 1958, str. 68-73.

10) Isti, str. 65-143.

11) Isti, str. 92-105.

12) Isti, str. 133-134.

13) **Dr. Adem Handžić**, Tuzla i njena okolina..., str. 146 i 198.

14) Isti, str. 233.

15) **Dr. Adem Handžić**, Tuzla i njena okolina..., str. 246 i 247.

U XVII vijeku u Brčkom su, od urbanih kulturnih i stambenih objekata, bile dvije javne banje, jedna kula, džamija i oko 200 kuća.¹⁶ U ratovima (1683–1699, 1717. i 1739), Brčko je više puta stradalo i opustošeno, što se negativno odrazilo na njegov dalji urbani razvoj. Do kraja osmanske uprave u ovom gradu su izgrađene dvije medrese i četiri džamije: Bijela ili Džedid džamija, Atik ili Savska džamija, Hadži Pašina džamija i džamija zvana Dizdarija koja je porušena poslije II svjetskog rata.¹⁷ Prema salnamama za 1290–1294 (1873–1877), u brčanskom kadiluku su bile dvije medrese; jedna u Staroj, a druga u Novoj mahali u Brčkom. Kako su bile oštećene, na molbu Brčaka su opravljene 1869. godine.¹⁸

Po osnivanju Novog Brezovog Polja, nedaleko od Brčkog, nakon progona Bošnjaka muslimana iz Srbije u ovaj kraj 1862. godine, sagrađena je lijepa, potkupolna džamija u baroknom stilu.¹⁹ Krajem II svjetskog rata stradala joj je munara i sofe, obnovljena je 1974. godine, ali su je na žalost agresori porušili 1992. godine, kao i sve džamije i druge sakralne objekte u gradovima Bosne i Hercegovine, koje su držali pod svojom kontrolom u periodu od 1992. do 1995. godine.²⁰

U drugoj polovini XIX vijeka u brčanskom kadiluku je sagrađena džamija i u Palanci, koja je 1869. godine imala 60 kuća. Osim džamije u ovom mjestu podignuta su dva i napravljena tri mekteba u pet sela pomenutog kadiluka.²¹

Za vrijeme austrougarske uprave (1878–1914), etnička struktura stanovništva na prostoru Brčkog i okoline postaje složenija doseljavanjem činovnika, obrtnika, zanatlija, zemljoradničkih kolonista i dr. U vezi s tim posebno treba istaći činjenicu da je Austrija, u duhu svoje kolonijalne politike, u Bosnu dovodila zemljoradničke koloniste, koje je naseljavala po srezovima u kojima je bilo kompaktno domaće stanovništvo i gdje je bilo kvalitetno zemljište. Kolonizirani su Česi, Nijemci, Poljaci, Rusini i drugi, a najviše kolonista je bilo u gradiškom, bjeljinskom, brčanskom, petrovačkom i krupskom kraju. Suprotno ovom procesu, veći dio bošnjačkih muslimanskih porodica, a naročito onih iz većih bosanskih gradova, pa i Brčkog, iselilo se u evropsku Tursku. Iseljavanje je bilo naročito intenzivno u početku austrougarske uprave, zatim poslije ustanka 1882. godine u kome su učestvovali Bošnjaci muslimani, pa za vrijeme Kalajevog režima od 1882.

16) Mehmed Mujezinović, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine*, knj. II – istočna i centralna Bosna, Veselin Masleša, Sarajevo 1977, str. 161.

17) *Isti*, str. 162–163.

18) Dr. Hajrudin Ćurić, *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Veselin Masleša, Sarajevo 1983, str. 86 i 104.

19) *Isti*, str. 164.

20) U toku agresije (1992–1995), džamije i drugi objekti islamske kulture porušeni su u: Donjem Vakufu, Jajcu, Šipovu, Jezeru, Mrkonjić-Gradu, Ključu, Sanskom Mostu, Bosanskom Novom, Prijedoru, Kozarcu, Banjaluci, Čelincu, Skender Vakufu, Kotor-Varošu, Prnjavoru, Derventi, Bosanskom Brodu, Modriči, Doboju, Bosanskom Šamcu, Brčkom, Brezovom Polju, Bijeljini, Janji, Zvorniku, Kozluku, Bratuncu, Srebrenici, Vlasenici, Žepi, Rogatici, Foči, Čajniču, Višegradu, Trebinju, Gackom i dr.)

21) Dr. Hajrudin Ćurić, navedeno djelo pod 18, str. 70.

do 1903. godine, za vrijeme borbe za muslimansku autonomiju od 1899. do 1909. godine, zatim poslije aneksije BiH i za vrijeme balkanskih ratova (1912–1914). Uprkos navedenim činjenicama, i u austrougarskom kao i u osmanskom periodu, u Brčkom, u konfesionalnom pogledu, najbrojnije je bilo muslimansko stanovništvo. Prema popisu stanovništva iz 1879. godine u gradu Brčkom je bilo ukupno 2901 stanovnik, a od toga 1843 muslimana (63,52%), 919 pravoslavnih (31,67%), 93 katolika (3,20%) i 46 stanovnika (1,58%) judaističke vjeroispovjesti.²² Dakle, kada je riječ o kulturno-religijskoj i etničkoj strukturi na prostoru Brčkog početkom austrougarske uprave, uočljivo je da su muslimani najviše koncentrirani u gradu Brčkom, kao i u naseljima u dolini rijeke Brke (vidi tabelu br. 1)

Tabela br. 1. Konfesionalni sastav stanovništva naselja u dolini Brke 1879. godine

Naselje	Ukupno	Muslimana	Pravoslavnih	Katolika	Judaista
Brčko	2901	1843	919	93	46
Brod	149	147	2	-	-
Brka	690	690	-	-	-
Ćoseta	107	107	-	-	-
Islamovac	41	41	-	-	-
Karavlas	235	-	235	-	-
Maoča	476	476	-	-	-
Omerbegovača	170	170	-	-	-
Palanka	545	545	-	-	-
Gornji Rahić	862	862	-	-	-
Rašljani	166	166	-	-	-

Izvor: Štastitika miesta i pućanstva BiH 1879.

Prema popisu stanovništva iz 1910. godine procentualni odnos konfesionalne i etničke strukture je nešto drugaćiji u odnosu na prethodni popis; on pokazuje procentualno smanjenje Bošnjaka muslimana i pravoslavnih Srba, a povećanje katolika Hrvata i ostalih (vidi tabelu br. 2). No, bez obzira na ovu činjenicu, Bošnjaci su i dalje, kako u apsolutnom broju, tako i procentualno, najbrojniji narod u ovom gradu, a i u okolini.

22) Štastitika miesta i pućanstva Bosne i Hercegovine 1879, Službeno izdanje, Sarajevo, 1880.

Tabela br. 2. Etnički sastav stanovništva grada Brčko 1910.

Popis godine	Ukupno stanovnika		Bošnjaci		Srbi		Hrvati		Ostali	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
1910	6517	100	3144	48	1761	27	1372	21	240	3

Izvor: Popis stanovništva BiH iz 1910. godine

Prvi svjetski rat je uzrokovao nova migraciona kretanja, a naročito su bila intenzivna iz Hercegovine i Sandžaka sa sjeveroistočnoj Bosni. Migranti iz ovih područja su se naseljavali i na prostoru Brčkog i okoline. Doseljenici iz navedenih područja, kao i doseljenici iz seoskog područja brčanske okoline kojih je bilo više, jer ih je grad svojim urbanim razvojem i veoma povoljnim geografskim položajem privlačio, nisu bitno izmjenili odnose u etničkoj i religijskoj strukturi stanovništva u gradu Brčkom (vidi tabelu br. 3)

Tabela br. 3. Etnički sastav stanovništva grada Brčkog 1921. i 1931.

Popis godine	Ukupno stanovnika		Bošnjaci		Srbi		Hrvati		Ostali	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
1921	6832	100	3218	47	1954	29	1458	21	202	3
1931	7780	100	4034	52	1856	24	1689	22	201	2

Izvor: Rezultati popisa stanovništva BiH u Kraljevini Jugoslaviji

U periodu između dva svjetska rata od kulturnih, vjerskih i drugih sakralnih objekata u gradu Brčkom, prisutne su već pomenute džamije, a 1930. godine je postojala i jedna od brčanskih medresa poznata pod imenom Čačak medresa.²³ Nije nam poznato šta je bilo i da li su radili u ovom periodu muški i ženski mektebi što ih je za vrijeme austrougarske uprave, tačnije 1906. godine, podigao Alijaga Kućukalić od prihoda njegovih uvakufljenih nekretnina, koje je uvakufio 1900. godine.²⁴ Inače, u Brčkom

23) Dr. Hajrudin Ćurić, naved. djelo, str. 105.

24) Školsku zgradu za muški i ženski mekteb su podigla braća Kućukalić, izdatkom u iznosu od 16.000 kruna i o svom trošku postavili mualime. O tome vidi: Dr. Hajrudin Ćurić, naved. djelo, str. 223.

i u njegovoj okolini, u naseljima nastanjenim Bošnjacima muslimanima, prema podacima iz 1933. godine, bilo je ukupno 34 džamije, a od toga 21 džamija s drvenom munarom.²⁵

Osim islamskih vjerskih objekata, na prostoru grada Brčkog, istovremeno su postojale katolička i pravoslavna crkva, kao i jevrejska sinagoga. Pravoslavna crkva, na prostoru brčanske općine, nalazi se još i u Ceriku, a katoličke crkve u Ulicama, Dubravama, Goricama, Donjem Rahiću, Marković Polju, Skakavi i Vukšiću. Katoličke kapele su u Zoviku, Boću i Štrepcima.

Poslije završetka II svjetskog rata, a usljed urbanizacije i industrijalizacije, nastale su intenzivne migracije selo–grad. Ovaj proces se odvijao do 1992. godine. Uporedo s ovim procesom, u periodu od 1945 do 1992. godine, grad Brčko se izgrađivao i širio, kako unutar slobodnih gradskih površina, (na žalost i na račun starih muslimanskih grobalja), tako i izvan postojećih gradskih međa, uzvodno uz Brku i nizvodno i uzvodno uz Savu, odnosno njenu desnu obalu. U navedenom periodu, Brčko je dobilo nove urbane sadržaje (stambene objekte, škole, zgradu fakulteta, bolnicu, industrijske objekte, lučke objekte i dr). Od industrijskih kapaciteta pomenimo: tvornički objekti tekstilne industrije "Interplet" koja je 1991. godine upošljavala 1870 radnika, modna konfekcija "Mladost", proizvodni kapaciteti tvornice "Šipad" u kojoj je radilo 1535 radnika, tvornički objekti mesa i mesnih proizvoda "Bimex", objekti tvornice ulja i špirita "Bimal", tvornica stočne hrane "Posavka", tvornica za preradu voća "Bosnaplod", tvornica akumulatora "Tesla" i druge. Dakle, grad Brčko se teritorijalno širio zahvaljujući razvoju industrije, a time se i brojčano povećavao uglavnom mlađim stanovništvom iz ruralnog područja općine u cjelini, a i susjednih općinskih područja, i šire. Prema raspoloživim podacima u gradu Brčkom, odnosno u ovoj općini, do 1992. godine je bilo ukupno uposleno oko 22.000 stanovnika.

Predratna općina Brčko je imala ukupnu površinu od 493 km², a gustinu naseljenosti 177,7 st/km². Na sjeveru izlazi na rijeku Savu i graniči se s Republikom Hrvatskom, na istoku se jednim malim dijelom graniči s teritorijom općine Bijeljina, na jugu s općinom Čelić, na jugozapadu s općinom Srebrenik, na zapadu s općinom Gradačac i na sjeverozapadu s općinom Orašje.

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, brčanska općina je imala ukupno 59 naselja u kojima je živjelo 87.627 stanovnika. Od tog broja Bošnjaka je bilo 38.128 ili 43,5%, Hrvata 22.252 ili 25,0%, Srba 18.128 ili 20,6%, Jugoslovena 5.731 ili 6,5% i ostalih i nepoznato 2.899 ili 3,3%.²⁶

25) Te godine u tuzlanskom muftijstvu bilo je ukupno 258 džamija. O tome vidi: **Medžida Bećirbegović**, Džamije sa drvenom munarom u Bosni i Hercegovini, Veselin Masleša, Sarajevo 1990, str. 20.

26) **Stanovništvo Bosne i Hercegovine**, Narodnosni sastav po naseljima, Državni zavod za statistiku Hrvatske, Zagreb 1995.

U gradu Brčkom, 1991. godine, živjelo je ukupno 41.406 stanovnika, a od toga, Bošnjaka je bilo 22.994 ili 56%, Srba 8.253 ili 20%, Hrvata 2.894 ili 7% i Jugoslovena i ostalih 7.265 ili 17%.

U ruralnom području brčanske općine, prema popisu stanovništva iz 1991. godine, živio je ukupno 46.221 stanovnik, a od toga Bošnjaka je bilo ukupno 15.823 ili 34%, Hrvata 19.358 ili 42%, Srba 9.875 ili 21%, Jugoslovena i ostalih 1.365 ili 3% (tabela br. 4)

Tabela br. 4. Nacionalna struktura stanovništva u gradskom i ruralnom području općine Brčko 1991. godine

Područje	Ukupno stanovnika		Bošnjaci		Hrvati		Srbi		Jugosloveni i ostali	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
Općina	87627	100	38128	43,5	22252	27	18128	21	8630	10
Grad	41406	100	22994	56,0	2894	7	8253	20	7265	17
Ruralno područje	46221	100	15823	34,0	19358	42	9875	21	1365	3

Izvor: Stanovništvo Bosne i Hercegovine (narodnosni sastav po naseljima)
Državni zavod za statistiku Hrvatske, Zagreb, 1955.

Ako se pogleda etnička karta brčanskog oćinskog teritorija u cjelini, onda je uočljivo da je većina naselja sa srpskim stanovništvom skoncentrirana u istočnom dijelu, izuzimajući Brezovo Polje, selo u kojem su Bošnjaci u apsolutnoj većini (83%), kao i manje hrvatsko naselje Čadavicu u kome su živjeli Hrvati. U gradu Brčkom i naseljima u dolini Brke i njene desne pritoke Zovičice skoncentrirana su, uglavnom, naselja sa većinskim bošnjačkim stanovništvom. Na jugu općinskog teritorija je nekoliko naselja u kojima su Hrvati većinski narod, kao i dva naselja sa bošnjačkom većinom. U istočnom dijelu predratne teritorije općine Brčko nalaze se naselja sa većinskim hrvatskim stanovništvom, izuzimajući 9 naselja sa većinskim srpskim stanovništvom (vidi nacionalne strukture po naseljima).

Prezentirani podaci o etničkoj i kulturno–religijskoj strukturi stanovništva Brčkog i okoline, kao i podaci o urbanom razvoju grada Brčkog i njegovim sadržajima, a posebno kulturno–religijskim, slijedom historijskih događaja na ovim prostorima u dužem vremenskom periodu pokazuju da je ovaj grad i njegova okolina bila multikonfesionalna, multietnička i multikulturalna sredina. Gledano kroz historiju, a posebno od austrougarske uprave naovamo, od kada možemo preciznije pratiti statističke podatke o stanovništvu, evidentno je da su u brčanskom kraju, a posebno u gradu Brčkom, sve do 1992. godine, bili najbrojniji Bošnjaci muslimani.

Summary

Ethnic, Cultural and Religious Structures of the Population of Brčko and Its Surroundings until the Agression on the Republic of Bosnia and Herzegovina in 1992

In this paper the data on ethnic, cultural and religious structures of the population of Brčko and its surroundings, as well as the data about urban development of this town and its urban infrastructure from the middle ages up to the aggression on the state of Bosnia and Herzegovina in 1992 is presented.

From the sequence of historical events through a longer period of time it is obvious that the town of Brčko and its surroundings have always been multiconfessional, multiethnic and multicultural area. Historically speaking it is evident that Bosnyaks have been the most numerous people in Brčko and the surrounding area. This is especially true for the period since the Austro-Hungarian administration until today, i.e., for the period in which we can follow statistical data on population with precision.